

Fotó: Fekete Attila

„NEM AZ EGÉSZSÉGESEKNEK KELL AZ ORVOS, HANEM A BETEGEKNEK”¹ I. RÉSZ²

2016-ban végzett kutatásom során főként az életfogytiglani szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak vallási szokásait vizsgáltam három hazai fegyház esetében. A velük készített életinterjúk feltérképezték hitbeli meggyőződésüket a gyermekkortól kezdődően egészen a jelenlegi fogvatartásig bezárólag. A kutatás célja bemutatni, hogy milyen hatást gyakorol a hosszúidős fogvatartottak életére esetleges hitbeli meggyőződésük. Projektem eddigi eredményei arra engednek következtetni, hogy bizonyos vallási attitűdökkel rendelkező rabok jobban megbirkóznak a börtönártalmakkal és alapvetően kevesebb fegyelmi, illetve biztonsági kockázatot jelentenek a büntetés-végrehajtás rendszere számára. Számos nyitott kérdés vár azonban még megválaszolásra, így például az e fogvatartottak esetén kilátásba helyezett feltételes szabadlábra helyezés és a bv. intézeteiben gyakorolt vallásosságuk kapcsán.

Kulcsszavak: hosszúidős fogvatartottak, vallásosság, reintegráció

During my research in 2016 I investigated the religious practice of imprisoned convicts in three Hungarian Strict Regime prisons mainly among inmates sentenced to life imprisonment. The life interviews with them explored the conviction of faith from childhood up to their present detention. The purpose of my research was to map the impacts any religious belief has on the life of long-term prisoners. From my project so far I conclude that certain prisoners with religious attitudes may cope better with prison harms, basically may pose less disciplinary or security risks for the prison service system. However, a number of open questions are still waiting to be answered, for example in context of the feasible conditional release of these prisoners and their practise of religion within the prison.

Keywords: long-term inmates, religiosity, reintegration

1 Mt 9,12

2 A hosszúidős ítéletüket töltő fogvatartottak vallási motívumainak szerepe a büntetés-végrehajtás reszocializáló és reintegráló feladatában

Bevezetés

Előzetes megjegyzések

Bűn, büntetés, büntudat, jóvátétel – e fogalmak teljes mértékben lehetnének egy büntetés-végrehajtás tudományterületén írt értekezés, de egy teológiai témájú tanulmány kulcsfogalmai is. Elkerülhetetlen tehát az – miközben a Büntetés-végrehajtási Szervezeten belül a büntetést az egyéniesítés szempontján keresztül a megelőzési célokhoz igazítják³ –, hogy ne reflektáljon legalább a szakmai tudományos közönség arra a tényre, miszerint a bv.-be bekerülő fogvatartott nem csupán egy olyan normát sértett meg, melyet a büntetőjogi törvényesség elve véd, hanem az esetek túlnyomó többségében az e norma mögött megbújó erkölcsi értékkel is – hol szándékosan, hol következmény jelleggel; hol enyhébben, hol pedig a lehető legsúlyosabb módon – szembeszegült. E tett következtében az adott személy élete egy olyan határhelyzetbe került, melyet a jog nyelve a büntetés-végrehajtási intézetben történő fogvatartásként jelöl meg. Itt találkozunk az ő javulását célzó segítségek mellett számos deprivációs faktorial, mint például a túlzásúfoltság.⁴ E problémás jelenség akár még a fogvatartotti vallásgyakorlást is negatívan befolyásolhatja.⁵

Schmehl János bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese találóan mutatja be⁶ azt a folyamatot, mely során elsőként jelenik meg a nevelés eszménye a bv. rendszerén belül. E gondolat kikristályosodása fog oda vezetni, hogy az új Bv. kódexben⁷ már kiemelt célként jelenik meg a fogvatartás alatt álló személy társadalomba történő visszavezetése: „A szabadságvesztés végrehajtásának célja az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése, valamint a végrehajtás alatti reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen és a társadalom jogkövető tagjává váljon.”⁸ E példa okán is joggal érthetünk egyet Pallo József kijelentésével, melyben az új Bv. törvény előremutató szakmaiságát méltatja.⁹

A jogkövető magatartás azonban csak úgy érhető el – a körülményekhez mérten – legteljesebb fokon, ha a reintegrációs folyamat során nem csupán az elkövetett bűncselekmény jogi konzekvenciáinak „megélése” történik meg (szabadságvesztés), hanem a bűncselekmény morális dimenziójára, azaz a bűnre is reflektálnak. Ez azonban már olyan komplex cél és feladat, melyet a bv. nem vállalhat pusztán önmagára, hanem a jog lehetőségei szerint együttműködik különböző szervezetekkel, így vallási közösségekkel is.¹⁰ A jogalkotó felismerte az elítélt reintegrációja során fontos szerepet játszó vallási közösséget, ezért a Bv. törvény számos lehetőséget biztosít arra

3 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (továbbiakban bv-törvény) 1. § (1)

4 Vö.: Pallo J. (2015) p. 18-19.

5 Pallo J., Forgács E. (2015) p. 88-90.

6 Schmehl J. (2015) p. 1.

7 Pallo J. (2014) p. 23-31.

8 Bv. törvény 83. § (1)

9 Pallo J. (2014) p. 30-31.

10 Vö.: Bv. törvény 5. § (3)

– a lelkiismereti és vallásszabadság alapjogából¹¹ kiindulva –, hogy az adott személy fogvatartási ideje alatt is gyakorolhassa hitbéli meggyőződését.¹² Egy keretes szerkezetet képezve így jutunk el ahhoz, hogy tulajdonképpen pont a reintegráció során gyakorolt hitélet lehet annak az eszköze, hogy a fogvatartott a leghathatósabb módon szembesüljön azzal a jogi és egyben erkölcsi sérelemmel, melyet ő maga okozott, és amely miatt végső soron büntetését tölti.

Különös aktualitást nyer azonban a fenti gondolatmenet, ha az adott törvénysértéssel az elítélt az egyik legalapvetőbb emberi normát hágtá át. Az ilyen esetek túlnyomó többségében olyan hosszúidős ítéletre szükséges az adott személynek be rendezkedni, mely a reintegráció folyamatát is kitolja, és emellett a bv. intézetben a lehetőségeihez mért legoptimálisabb „letöltésre” rendezkedik be. Amilyen súlyos a bűncselekmény jogkövetkeményeként kirótt szabadságvesztés büntetése – előbbi gondolatmenetünk alapján –, legalább olyan súlyos az az erkölcsi teher, mely nem csekély befolyással lehet a bv.-n belül mutatott vallási magatartásra.

A fenti logikai láncot követve tehát joggal merül fel annak kérdése, hogy a –2016. 06. 30-ai hazai adatok¹³ alapján – 327 „számos” életfogytiglani büntetését és a 49 tényleges életfogytiglani szabadságvesztését (következőkben: TÉSZ) töltő fogvatartottat milyen vallási motívumok jellemzik. A büntetés tényéből adódóan pedig elsősorban az kecsegtet eredménnyel, ha egy esetleges jövőbeli reintegráció fényében a jelenlegi börtönhöz való alkalmazkodást, a fogvatartás okozta kihívásokkal való megküzdő képességet vizsgáljuk meg. Így joggal merül fel a címben jelzett téma aktualitása, mellyel jelen tanulmányomban is foglalkozni kívánok: milyen vallási motívumok jellemzik a hosszúidős fogvatartottakat és milyen befolyással van ez az ő „börtöntűrő” képességükre?

A vallásszabadság mint alapvető emberi jog megvalósulása a büntetés-végrehajtási intézmény keretében

A büntetés végrehajtása során némely alapvető jogával nem élhet a fogvatartott – a szabadságvesztés jellegéből kifolyólag –, azonban minden más alapjoga sértetlenségét továbbra is megőrzi, így például a gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság is.¹⁴ *„A vallás és a hitbéli meggyőződés az emberi személyiség elválaszthatatlan része, mivel kifejezésre jut benne a teljes egzisztenciális létezés; vagyis az ember fizikai, szellemi és lelki egysége, s éppen ez alkotja a vallásszabadság és az emberi méltóság legmélyebb összefüggését.”*¹⁵ Antalóczy Péter találóan foglalja össze az Alkotmánybíróság témában megjelenő határozatát,¹⁶ melynek jelentősége a büntetés-végrehajtásban hosszabb időt eltöltő fogvatartottak számára megkülönböztetetten is igaz.

11 Magyarország Alaptörvénye VII. cikk (1); BV. törvény 119. § n).

12 Vö.: Antalóczy P. (2014) p. 19-27.

13 Somogyvári M. (2016) p. 10., 23.

14 Tóth M. (2010) p. 27.

15 Antalóczy P. (2014) p. 22.

16 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, 8/1990. (IV. 25.) AB határozat

Így joggal merül fel kutatási témánk egyik származtatott részkérdése: hogyan élnek és hogyan használják a hosszúidős fogvatartottak a nevezett jogi lehetőségüket? Jelen helyen nem kerülnek részletesen bemutatásra és felsorolásra a témát szabályozó magyar és nemzetközi jogforrások, mivel ezt már többen megtették előttem.

Az Európa Tanács 2006-ban kiadott Európai Börtön szabályok dokumentumának 29. pontja három pontban foglalja össze a legfontosabb, témában megjelenő alapelveket:¹⁷

- A fogvatartottak gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadságát tiszteletben kell tartani;
- A börtönrezsimit – amennyiben lehetséges – úgy kell megszervezni, hogy a fogvatartottak számára lehetőséget biztosítsanak vallásuk gyakorlására és filozófiájuk követésére, az adott vallások vagy filozófiák által elismert képviselők által tartott vallási szertartásokon vagy gyűléseken való részvételre, vallásuk vagy filozófiájuk ilyen képviselői négy szemközti látogatásainak fogadására és vallásos vagy egyházi jellegű kiadványok birtokban tartására;¹⁸
- A fogvatartottak nem kényszeríthetők vallás gyakorlására vagy filozófia követésére, vallásos szertartásokon vagy gyűléseken, lelkigyakorlatokon való részvételre, vagy arra, hogy fogadják valamely vallás vagy filozófia képviselőjének a látogatását.

A második alpont fejti ki milyen formái és módozatai lehetnek a fogvatartotti vallásgyakorlásnak,¹⁹ melyek mentén kutatásunk is haladt. A bekezdés első mondata leszögezi az alaptételt, mely a vallásgyakorlási lehetőség biztosítása. Ez különböző formákban valósulhat meg:

- Az adott vallások vagy filozófiák elismert képviselői által tartott vallási szertartásokon vagy gyűléseken való részvétel (közösségi vallásgyakorlás tágabb formája);
- Vallásuk vagy filozófiájuk ilyen képviselői négy szemközti látogatásainak fogadása (közösségi vallásgyakorlás szűkebb formája);
- Vallásos vagy egyházi jellegű kiadványok birtokban tartása.

E három „mód” fog kiegészülni teológiai megfontolások útján még egy „negyedikkel”, mely azonban élesen nem különül el az előbbi háromtól és már a jog keretein túlra mutat:

- Vallásuk egyéni (lelkiismereti) gyakorlása (imaélet).

A vallásszabadság alapjogi természete kettős: egyrészt a polgári jogrend eszközeivel biztosítja az adott személy meggyőződési szabadságát (formai elem), azonban ugyanennyire meghatározónak kell lennie az említett meggyőződést – hitvallást – alkotó tanításnak (tartalmi elem) és az abból származó lelkiismereti kötelességeknek. Figyelembe kell venni mindkettő saját természetét: míg első a jog lehetősége által szabályozott, addig a második legvégső „törvénye” a lelkiismeret.

17 Juhász Zs. (2002) p. 21.

18 Ide sorolható még esetleg a sajátos vallási igények szerint rendeződő étkezés. Vö. Pallo J., Törőcsik B. (2011) p. 4.

19 Pallo J., Törőcsik B. (2011) p. 8.

Egyik sem kijátszható a másikkal szemben. Így továbbra is nyitott és megoldásra váró kérdés a fenti elv bv.-n belüli megvalósítása: hogyan lehetséges olyan törékeny egyensúlyt teremteni egy alapjog esetén, hogy azzal sem a bv., sem pedig az azt gyakorló fogvatartott ne tudjon a másik hátrányára – és így végső soron a vallási közösség hátrányára – visszaélni.²⁰

Ruzsonyi Péter 1993-ban egy konferencia eredményei kapcsán a következő megállapításokat teszi: *„A konferencia összegzett tapasztalata szerint az egyház az elítéltek 5-10%-ára képes jelentősebb mértékű hatást gyakorolni. Teljes volt a nézetazonosság abban is, hogy a vallásnak a társadalom visszaváró üzenetét is közvetítenie kell, de ezenkívül képes normalizálni a börtönökben az emberi kapcsolatokat. Persze a börtönön belüli vallási jellegű lelkigondozás nem kiváltság az egyház számára és nem ajándék az elítélteknek, viszont a lelkészek és az önkéntes segítők erőfeszítései hozzájárulnak a fogvatartottak rehabilitációjához, a büntetés-végrehajtás céljainak megvalósításához.”*²¹ Kutatásomban rámutatok, hogy mennyire sikerült elmozdulni e majd 25 évvel ezelőttről származó helyzetből. Meg szeretném vizsgálni, hogy vajon mennyiben tudják normalizálni a börtönbeli kapcsolatokat a vallásgyakorlás különböző formái – javul-e tőle az adott fogvatartott magaviselete és a „börtöntűrő” képessége. Végezetül pedig szeretném levonni a végkövetkeztetést: a jelenlegi formában működő börtönpasztoráció valóban „hozzájárul a fogvatartottak rehabilitációjához, a büntetés-végrehajtás céljainak megvalósításához?”

A kutatás módszere és formája

Amikor át szeretnénk tekinteni a fent vázolt kérdést, elsőként azzal a – végső soron – metafizikai problémával kell szembesülnünk, hogy nem mérhető mérésére vállalkozunk. Másképpen: az ember legbensőbb lényében lakó meggyőződést kell számokra, trendekre és irányulásokra bontani. Bár a szociológia tudománya – különösképpen a vallásszociológia – számos eredményt mutatott már fel e téren, mégis ingoványos talajra tévedünk abban az esetben, ha a „vallásosságot” mint olyat kívánjuk vizsgálni. Ezért célszerű a kutatást a vallásosság olyan külsőleg is mérhető indikátoraira szűkíteni (de nem korlátozni!), melyekből később egzaktabb eredményeket tudunk levonni.

Az előbbi tényből következik kutatásom második sajátossága. A téma nem vizsgálható pusztán csak a pönológia egyedi – jogi, esetleg pszichológiai – módszerével, sem pedig a hittudomány mindentől sajátosabb alapállásával sem. A kettő olyan ötvözetére van szükség, mely figyelembe veszi a büntetését töltő fogvatartott sajátos személyi körülményeit – az esetek többségében a fegyház fokozatban való hosszú fogvatartás jellemzőit – és ezeket egyszerre meghaladva rá tud kérdezni a teológia módszereivel azon kérdésekre, melyek a végső alapját nyújtják az erkölcsről és vallásos magatartásról való értekezésnek. A teológiának azonban nem szabad pusztán a vizsgálódás elejére – amolyan technikai segédletként – korlátozódnia, hanem a kutatás „végén” szükséges rajta keresztül az eredményeket értékelni.

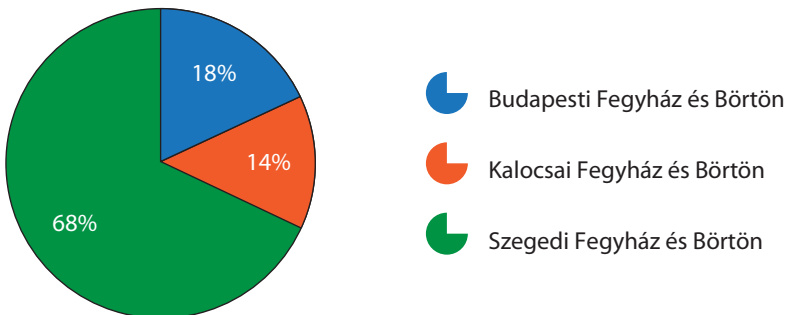
20 Vö. Horváth M., Körmeny A. (2009) p. 30.

21 Ruzsonyi P. (1993) p. 103.

A tanulmányom anyagát az a 100 interjú képezi, melyet a 2016 szeptemberében induló gyakornoki program során 100 hosszúidős fogvatartottal történő beszélgetés alkot. Az irányított interjúkban az elítélt életét tekintettem át a vallásosság szempontjából, és azt három részre osztottam: gyermekkor, a bűnelkövetést megelőző (felnőtt) időszak, a bekerülés utáni időszak. A „hosszúidős” jelző a gyakorlatban legalább 15 éves büntetést, vagy már legalább 15 bv.-ben eltöltött évet jelentett. A legfrissebb börtönstatisztikai jelentések alapján így megközelítőleg az életfogytiglani büntetését töltő férfi és női fogvatartotti populáció egyharmada vett részt a kutatásban, mely így reprezentatívnak mondható. A fenti interjúalanyokból 15 TÉSZ büntetéssel rendelkezik, így az ő esetükben a részvételi arány 30%.

A kutatás eredményeit tovább árnyalták a reintegrációt vezető bv.-s alkalmazottakkal, illetve az egyes vallási közösségek lelkészeivel folytatott interjúk egyaránt. A mintavétel helyeül a Budapesti, a Kalocsai és a Szegedi Fegyház és Börtön szolgáltak. Az interjúk során női és férfi fogvatartottak egyaránt meghallgatásra kerültek, mely nagyban hozzájárult a vallási motívumokról alkotott kép pontosításához. A részt vevő elítéltek között 86 férfi és 14 nő található. A teljes számításba jöhető fogvatartotti állományhoz képest legnagyobb arányban a női fogvatartottak vettek részt a kutatásban: a kutatás potenciális alanyainak közel 50%-ával sikerült interjút készíteni. Minden beszélgetést az anonimitás védett. Az egyes fogvatartottakat közvetlenül én kerestem meg, vagy pedig az intézményben dolgozó reintegrációs tiszt segített ebben. Az elítélt a kutatás témájának és módjának megismerése után nyilatkozhatott arról, részt kíván-e venni benne önkéntes módon. Véleményem szerint beszédes adat, hogy a 100 megvalósult interjúra mindössze 6 olyan jutott, mely során az alany valami oknál fogva nem kívánt részt venni az elé tárt projektben.

A kutatás bv. intézmények szerinti megoszlása

I. ábra

Az interjúk elkészítése során elengedhetetlen volt a fogvatartott bizalmának bizonyos fokú megnyerése, hiszen az egyes alkalmakkal az adott személynek nemcsak az Istennel való kapcsolatára kellett – akár kritikus módon – reflektálnia, hanem az elkövetett bűncselekmény morális megítéléséről is szó esett. E tényből adódik, hogy a 100 lefolytatott beszélgetés mélysége, és az általa így nyert információk felhasználhatósága rendkívül különböző.

A börtönlelkészi munka ilyen jellegű elemzése nem újkeletű szándéka a magyar pönológiai szakirodalomnak. Vári Krisztina 2008. évi írásában²² kérdőíves módszerrel kívánta bemutatni a lelkészi munka mérlegét négy bv. intézet esetében. Az életfogytiglani szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak mintáját széles spektrumon vizsgálta már Solt Ágnes, Antal Szilvia és Nagy László.²³ Ennek része volt néhány vallásosságra is vonatkozó kérdés. Így jellemzik a 8 évvel ezelőtti hosszúidős populáció vallási attitűdjét: *„A megkérdezettek fele hívő embernek vallja magát, s közel háromnegyedük valamennyire fontosnak tartja az egyházak jelenlétét a börtönben, de misszióra kevesebb, mint egynegyedük jár. Többen tartják tehát fontosnak a hitet erősítő egyházak, szervezetek jelenlétét, mint ahányan aktívan igénybe veszik az efféle szolgáltatást. Ez azt jelenti, hogy még a nem hívő fogvatartottak is érzékelik a vallásosság, a hitélet pozitív hatását.”*²⁴ Hasonló irányvonalak saját kutatásom során is fellelhetőek voltak, azonban ezek további pontosítást igényelnek az eredmények értékelése során.

*„Lényeges kiindulópont, hogy nem valamiféle objektív valóság feltárása a kutatás középpontja, hanem a vizsgált célcsoport, a másik ember személyének, szubjektív valóságának megismerése. A kutatás interaktív folyamat a kutató és a vizsgálat alanya között, s ennek a ténynek a figyelembevételre döntő abból a szempontból, hogy az információkat, adatokat a helyükön tudjuk kezelni a következtetések levonásakor. [...] Ebből következik, hogy kutatásom kezdetén alig, vagy csak nagyon tág értelmezési keretben fogalmaztam meg állításokat és feltételezéseket, leginkább kérdésköröket vázoltam.”*²⁵

Ezúton is szeretnék köszönetet mondani az adott intézetben szolgálatot teljesítő munkatársaknak, akik időt és energiát nem kímélve teremtették meg annak lehetőségét, hogy sikeresen záruljon a kutatási programom.

A kutatás kérdésfelvetései

Kutatásom elsődleges témája a 15 évnél hosszabb büntetést töltő fogvatartottak vallási élete. Alapkérdésként a büntetés-végrehajtási intézetekben hosszú távon tapasztalható deprivációnak és az egyén hitének, mint megküzdési stratégiának a viszonya szerepel. Mivel azonban a személyes meggyőződésen alapuló vallási magatartás egy komoly fejlődés eredménye, ezért minden esetben az interjú során az adott fogvatartott ilyen előélete is feltérképezésre került önbevallás útján. Így nem csupán a jelenlegi, de a gyermekkori, a bűnelkövetés előtti és a bekerülés utáni (előzetes letartóztatás – „tárgyalási szakasz” – jogerős ítélet) időszak is feltárássra került. A tanulmány végén a jelenleg tapasztalható vallási életről igyekszem átfogó képet nyújtani. Mivel a bv. a fogvatartottak hitbéli hovatartozásáról nem tarthat fenn nyilvántartást, ezért még fontosabb hogy az összegyűlt adatok alapján a jelenlegi vallásgyakorlási szokásokról (imaélet, vallási olvasmányok, közösségi gyakorlás, bűnbánat-bűntudat összefüggése) is képet kaphatunk a zömével fegyház fokozatban élő személyek kapcsán. Össze-

22 Vári K. (2008) p. 57-59.

23 Solt Á. (2009)

24 Solt Á. (2009) p. 86.

25 Solt Á. (2010) p. 25.

gezve tehát elmondhatjuk, hogy egy, a vallásosságot és a deprivációt kutató kezdeti kérdéscsoport kapcsán számos más jelenség vizsgálata is célszerű volt, melyek kapcsolódnak a kutatási projekt kiindulópontjához.

Mindenféle vallási meggyőződés egyik legjobb indikátora az adott személy magatartási mintája. Az interjúk során ezért a különböző élethelyzetekben – a teológia nyelvén fogalmazva: a hitre való eljutás egyes lépcsőin – tanúsított magatartásformáról, szabálykövetésről és az adott rezsimhez való alkalmazkodásról is információkat nyerhettünk.

Az a sajátos élethelyzet, melyben a vizsgálat alanyai élnek mindennapjaikat, kihívással lehet az általuk megalkotott istenképre is. Így a kutatás során szerettem volna erre is rákérdezni. Természetesen e kérdés valódi jelentőségét elsősorban az az egyház érzi, akinek az a feladata, hogy az adott személy lelkipozícióját az egyéniesítés lehetőségeihez mérten személyre szabja.

Bízom abban, hogy a kutatás eredményeit nemcsak a bv. rendszere, hanem az abban működő számos egyház és vallási közösség is hasznosítani tudja majd, hiszen minden beszélgetés során külön reflektálnia kellett az adott fogvatartottnak a közösségi vallásgyakorlás során tapasztalt pozitív és negatív élményeire egyaránt. Ezek fényében pedig a jövőben talán egy olyan praxist lehet kialakítani – összhangban az adott egyház hitvallási meggyőződésével –, mely jobban tud alkalmazkodni az ilyen sajátos élethelyzetben lévő hívek magatartásához. Végezetül pedig elengedhetetlen, hogy az e személyekkel dolgozó szakemberek – bármiféle ítéletalkotástól mentesen – kritikus módon tudjanak azon hitéleti sajátságokra reagálni, melyeket a jelenlegi magyar börtönviszonyok produkálnak. Ennek bemutatására az alábbiakban számos példát szeretnék hozni. Véleményem szerint a témát új megvilágításba helyezi az a tény, hogy a reintegráció céljának érvényesülését – melyet jelen helyzetben egyszerűsítsünk le a törvénytisztelő magatartásra és társadalmilag építő szerepvállalásra – alapvetően határozza meg az a kérdés, hogy a szabadulás előtt álló személy pusztán csak az esetleges törvényi retorziótól való félelem miatt áll el a későbbiekben a potenciálisan törvénytörő cselekménytől, vagy pedig önön erkölcsi mércéje lesz az ideális esetben, mely nem engedi ezt meg számára. Az előbbiek alapján tehát fontos szempontokkal gazdagodhat azon fogvatartottakkal folyó munka, akik együttműködnek és bekapcsolódnak a különböző vallási felekezetek által folytatott lelkesítő gondozásba.

Szükséges még röviden reflektálnunk – kevésbé a tudományosság megalapozása, mind inkább az előítéletek és tabuk ledöntése okán – a témánk kapcsán sok esetben megfigyelhető előítéletekre. E szerint a „börtönben” nem lehet már helye őszinte vallásosságnak, istenhitnek, esetleg a bűnbánat ehhez kapcsolódó bármilyen formájának, mert az ott lévő emberek bűnös mivolta, esetleg súlyos bűncselekménye ezt már nem teszi lehetővé. Amennyiben pedig mégis találkozoznánk bármilyen hitéleti tartalommal, az csupán érdek, elvárás vagy éppen kényszer szülte konstrukció. Munkám során természetesen szeretnék rámutatni a témában tapasztalható visszasságokra, azonban emellett reflektálni szeretnék olyan szempontokra is, melyek rámutatnak, hogy az előbb röviden vázolt előítélet sok esetben alaptalan vagy éppen téves ismereten nyugszik. A teológia szóhasználatával a legjobban így reflektálhatnánk-e helyzetre: *„Történt pedig, hogy amikor asztalhoz telepedett a házban, sok vámos és bűnös jött, és asztalhoz ült Jézussal és tanítványaival együtt. Ezt látva a farizeusok megkérdezték*

a tanítványait: »*Miért eszik a ti Mesteretek vámosokkal és bűnösökkel?*« Ő meghallotta ezt és így szólt: »Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. *Menjetelek és tanuljátok meg, mit tesz az: „Irgalmasságot akarok, és nem áldozatot”*.²⁶

Az interjúbeszélgetés során az alábbi alapadatok kerültek összegyűjtésre: nem, életkor, bejegyzett egyházi hovatartozás²⁷, a ténylegesen gyakorolt felekezeti hovatartozás, családi állapot, legmagasabb iskolai végzettség, szakma, fogvatartás helye, a büntetés teljes időtartama, a büntetésből hátralévő becsült idő, esetleges büntetett előélet megléte és etnikum.

Ezt követően került sor az interjú érdemi részére az alábbi vezetőkérdések alapján.

Első rész: Milyen volt gyermekkorában családjának a vallási élete?²⁸; Részt vett-e hitoktatásban? Részesült-e az adott egyház úgynevezett bevezető szentségeiben?²⁹; Milyen módon volt jelen az életében a vallással, Istennel, illetve az egyházakkal való kapcsolat a bűnelkövetés előtti időszakban?; Milyen szerepet játszott életében a vallás a bűnelkövetés időszakában?

Második rész: Milyen hatást gyakorolt Önre az előzetes letartóztatástól a jogerős ítélet megszületéséig terjedő időszak?; Hogyan jellemezne az istenkapcsolatát ebben az időszakban?; Írja le kérem, milyen volt a magaviselete a bekerülés időszakában!³⁰; Be tud számolni megtérszerű élményről? Amennyiben igen, úgy ez milyen momentumhoz kötődik?; Milyen változást hozott az Ön életében a jogerős ítélet megszületése és az azzal való szembesülés?; Hogyan formálódott tovább a vallással való kapcsolata?; Milyen magatartás jellemzi ebben az időszakban?.

Harmadik rész: Milyen vallásgyakorlási lehetőségekkel él Ön jelenleg?; Milyen az egyes vallási alkalmakat látogató közösség a bv. intézetben?; Ön ebben mennyire tudja megtalálni saját helyét?; Jellemezze az imaéletét?; Olvas-e vallási irodalmat?³¹; Járult-e a vallási közösségében bármiféle bűnbánati aktushoz?³² Ha igen, miért?; Ha nem, miért nem?

Negyedik rész: Hogyan strukturálja önmaga számára büntetésének idejét?; Segít Önnek, és ha igen, mennyiben segít a hitbeli meggyőződés a börtönviszonyok hosszú távú elviselésében?

A vizsgálati csoport alapvető jellemzői

Elsőként sorra szeretném venni, milyen alapvető jellemzőkkel bír a vizsgálandó tárgyát képező hosszuidős fogvatartotti állomány.

Kor szerinti megoszlásuk alapján 20 és 65 év közötti – 5 évet felölelő – csoportokba osztottam a vizsgálat alanyait. Ezek alapján a fogvatartotti állomány átlagéletkora 40 év. 22 éves volt a legfiatalabb, míg 63 éves a legidősebb interjúalany.

26 Mt 9,10-13b

27 A gyakorlatban ez azt a vallást/felekezetet jelentette, melyre az adott személyt megkeresztelték.

28 E rész során a közösségi (templombajárás gyakorisága) és egyéni (a családban tapasztalt imaélet, szokások) dimenzió, illetve a hitvallásbeli meggyőződés voltak a hangsúlyos pontok.

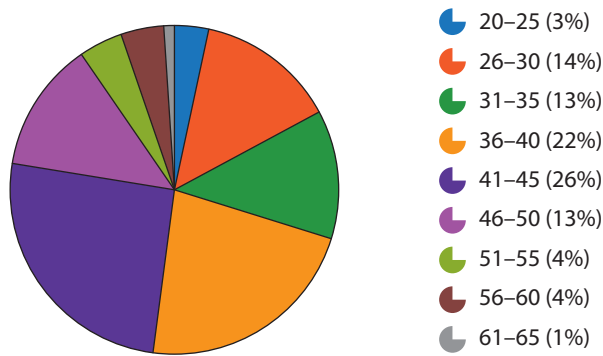
29 Volt elsőládozó? Bér mátkozott? Konfirmált?

30 Benső kérdések, külső tettek – fegyelmi vétségek és dicsérek viszonya.

31 Gyakorlatban: Olvassa-e a Bibliát, Koránt vagy más vallási irodalmat?

32 Gyónt-e? Tett-e bűnvallást?

Kor szerinti megoszlás

2. ábra

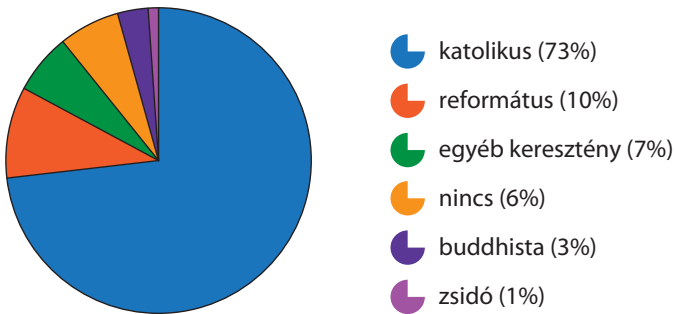
A legszélesebb korosztály 36-45 év közé tehető, míg a többi arányosan és sávosan csökkenő tendenciát mutat.

A következő alapvető kérdés a vallási hovatartozásra vonatkozott. Fontos kiemelni, hogy a kérdés nem arra irányult, hogy gyakorolja-e az adott vallást – és ha igen, úgy milyen formában és intenzitással –, hanem csupán a fogvatartott saját vallási önbesorolását kívántuk megtudni. A kapott adatok többé-kevésbé tükrözik a legutóbbi népszámlálás adatainak eredményeit a vizsgált korosztály tekintetében. A megkérdezettek majdnem háromnegyede katolikusnak vallotta magát. Rajtuk kívül még a református és a különböző keresztény kisegyházakhoz tartozók aránya mutatható ki. Ezen utóbbi kategóriába voltak sorolhatóak a Hit Gyülekezetéhez tartozók, a baptisták, Jehova tanúi, az adventisták és az evangélikusok. 6% volt azon személyek aránya, akik eredetileg sem tudták magukat besorolni semmilyen felekezeti csoportba. Fontos kiemelni még, hogy a jelentős katolikus többség betudható a fogvatartotti állományban megfigyelhető etnikumok megoszlásának, melyről alább még további adatokat közlök. Különösen érdekes lesz megfigyelni még a továbbiakban az eredetileg vallott vallási hovatartozás és a ténylegesen gyakorolt hitvallás közötti összefüggést, mely igen színes képet mutat. Éppen ezért külön és részletesen kerül majd a későbbiekben bemutatásra az, hogy a fogvatartottak ténylegesen milyen arányban és fokban élnek meg vallási hovatartozásukat. Így kijelenthetjük, hogy a keresztség ténye és a bvb. -ben gyakorolt vallás az esetek túlnyomó többségében komolyan eltérnek egymástól.³³ Tanulmányom 3. részében kerülnek ezen utóbbi adatok publikálásra.

A keresztség volt az a tény, mely a legtöbb esetben meghatározta a vallási hovatartozást a megkérdezett fogvatartottnál. Mindössze csak 10% számolt be arról, hogy eredetileg sincs megkeresztelve, vagy ennek tényéről maga, illetve családja nem tud.

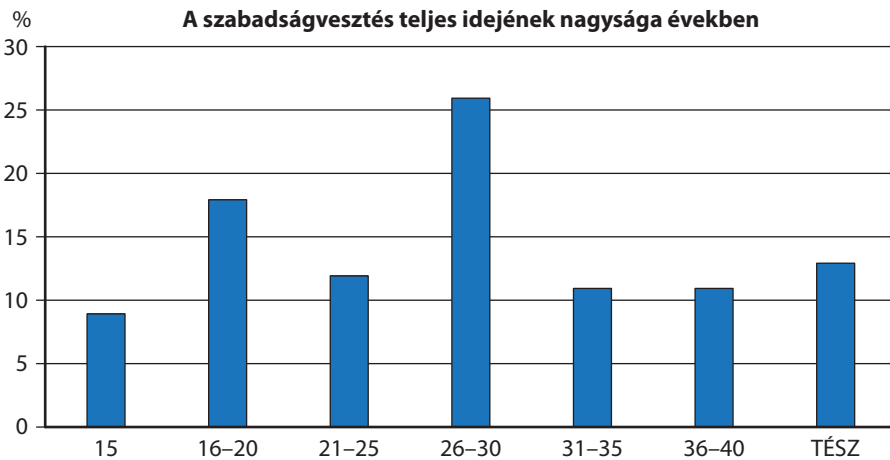
33 A kérdést tovább árnyalja a következő érdekes tény. Azon esetekben, amikor a fogvatartott nem keresztsége szerinti vallását gyakorolja, több esetben nyomatékosította az interjú során, hogy „eredeti” felekezeti identitását bár önmagában megtartja és azt messzemenőikig tiszteli, azonban több ok (személyi feltételek, közösségi összetétel, bvb. szabta lehetőségek) miatt jelenleg nem ezt gyakorolja.

Vallási hovatartozás

3. ábra

Bár eredetileg két kérdés vonatkozott a fogvatartott jelenlegi családi állapotára, illetve iskolai végzettségére, azonban az ezekből kapott adatok nem mutatnak semmilyen kapcsolatot a kapott eredményekkel, így elemzésükre külön nem is térek ki.

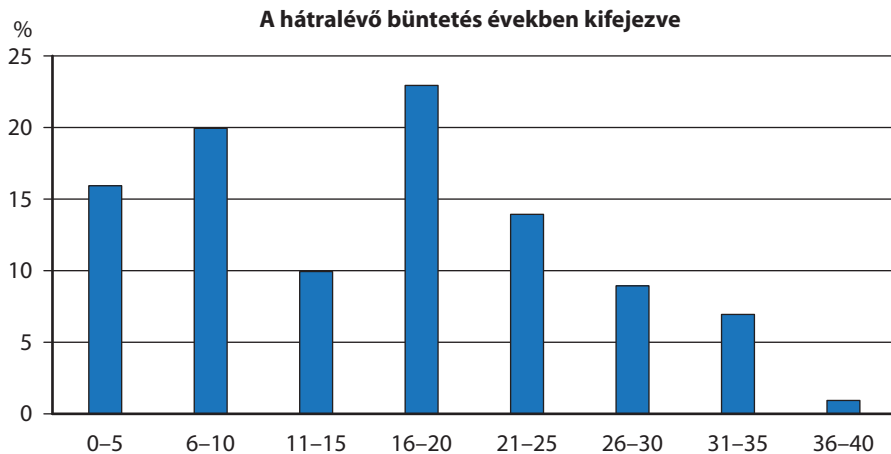

4. ábra

A 4. ábra a hosszúidős fogvatartottak büntetési idejének alakulását szemlélteti. Az interjúalanyok közel 85%-át olyan életfogytiglani szabadságvesztés büntetésre ítélték, mely esetében a jogerős ítélet nem zárta ki a felülvizsgálat lehetőségét. A grafikonon külön nem tüntettem fel „sima” életfogytiglani ítéleteket, ezek esetében a szabadlábra helyezés legkorábbi dátumát szerepeltettem csak. Az interjúk során sikerült 14 tényleges életfogytiglani szabadságvesztését (TÉS Z) töltő fogvatartottól is adatokhoz jutni. Az előzetes várakozásokkal ellentétben hasonló vallási minták figyelhetők meg náluk is, mint „számos” ítélettel rendelkező társaik esetében. Tény azonban, hogy esetükben a vallásgyakorlás aránya – töltsék bár büntetésüket HSR részlegen³⁴, vagy

34 Hosszúidős speciális rezsim. Lásd hozzá: Kiszely P., Nagy I. (2012) p. 1-15.

akár „szabadabb” fegyház fokozatban – arányaiban kisebb, mint a többi csoportnál. E jelenséggel az alábbiakban még bővebben foglalkozom. További megkülönböztetés a TÉSZ-es fogvatartottak esetében azért sem szükséges, mert bár az életfogytiglani büntetéssel rendelkezők túlnyomó része nincsen kizárva a feltételes szabadlábra bocsátás lehetőségétől, ítéletük hossza, az életkoruk, illetve a börtönben tapasztalható deprivált szituáció mégis azt vetíti előre, hogy egy jelentős részük számára büntetésük a gyakorlatban csak halálukkal fog véget érni. A kiszabott büntetések átlaga 27 év. A legtöbb meghallgatott fogvatartott büntetése 26 és 30 év közé tehető.³⁵

5. ábra

Miután megvizsgáltuk az eredetileg kiszabott büntetési tételeket, most vizsgáljuk meg azt, hogy előreláthatólag mikor kerülhet leghamarabb sor az egyes fogvatartottak szabadlábra helyezésére. Az 5. ábra alapján elmondhatomuk, hogy a fogvatartotti állomány egy jelentős részénél kerül sor szabadlábra helyezési vizsgálatra az elkövetkezendő években. Kutatásom számára legfőképpen két szempontból bír relevanciával a tény. Elsőként reflektálni szükséges arra, hogy mennyiben befolyásolja a fogvatartotti vallásosság megítélését az a tény, hogy sok esetben azzal a tapasztalattal találkozunk a pasztorális munkát végző egyházi személy, hogy a szabadulás után a vallásgyakorlás sok esetben lecsökken, illetve abbamarad. Tény azonban, hogy a jelenség pontosabb vizsgálatához az interjúalanyok nyomkövetésére lenne szükség, mely túllépi e kutatás kereteit. Másodszor pedig joggal merülhet fel annak a kérdése³⁶, hogy vajon játszik, illetve játszhat-e bármilyen szerepet a feltételes szabadlábra helyezés vizsgálatánál az a tény, hogy a fogvatartott büntetésének letöltése során megtér?

35 Érdekeségként a következő megfigyelést tettem a szabadságvesztés büntetésének feldolgozásával kapcsolatban az interjúk során: az interjúalanyok elhanyagolhatóan kis része bírt olyan „számos” büntetéssel, mely nem életfogytiglani szabadságvesztés lett volna a legkorábbi felülvizsgálati időpont megjelölésével. Ennek ellenére azonban a fogvatartottak 90%-a a büntetés idejét vizsgáló kérdésre úgy válaszolt, hogy az életfogytiglani büntetés legkorábbi felülvizsgálati dátumát jelölték meg mint a büntetés letöltésének végpontját. Még TÉSZ büntetését töltő fogvatartott is nyilatkozott úgy, hogy büntetése „mindössze” 40 év.

36 Sok fogvatartott által akár kifejezett módon is megfogalmazást nyert e kérdés.

Ugyancsak megvizsgáltuk a kutatás során, hogy az adott személy volt-e már büntetve, vagy első bűncselekménye után tölti jelenlegi büntetését. A vizsgált hosszúidős fogvatartotti állomány 63%-a első büntetését tölti, míg 37%-uk már volt egyszer, esetleg többször büntetve. Hasonlóan beszédes – és a vallásos jelenségek számára igencsak fontos – adat az elítéltek etnikai megoszlási aránya. Vizsgálatunk alapján a minta 67%-a vallotta magát magyarnak, 32% romának és 1% egyébnek. Különös jelentőséggel bír e szempontból az a tény, hogy a roma fogvatartottak az esetek nagy többségében magukkal hozzák azokat a szokásokat és mintákat, melyek nagy szerepet játszanak a vallási életükben is. Így esetükben nagy jelentőséggel bír főként a római katolicitás formai világa: pl. Mária és szentek tisztelete.

Vallásosság a börtönbüntetés előtt

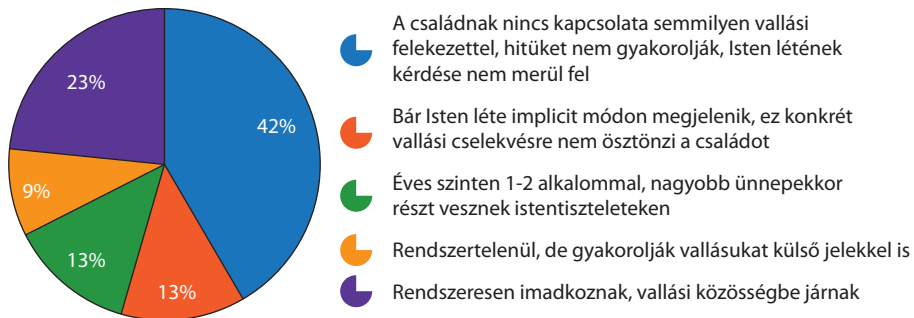
Egy személy felnőttkori vallási életére döntő befolyással vannak a gyermekkorban e téren szerzett tapasztalatok. Ez teljes mértékben igaz a vizsgálati körünket képző fogvatartotti állományra is. Az interjúk során számos fogvatartott számolt be arról, hogy – amennyiben számottevő módon nem találkozott még a vallással, egyházakkal vagy azok képviselőivel fogvatartása előtt – amikor elsőként kerül a látókörébe a transzcendenssel való kapcsolat a bv. intézetben, akkor elsőként a családból származó gyerekkori mintákat vették elő.³⁷ Éppen ezért szükséges megvizsgálni, milyen háttérrel érkeznek a hosszúidős fogvatartottak.

Elsőként fontos kiemelni egy alapvető problémát. Mivel nincs arra lehetőség, hogy száz esetben hitelt érdemlő beszámolók alapján feltérképezzük az adott fogvatartott gyermekkori családi vallásos életét, ezért csakis az ő elmondásaira alapozhatunk. Ez pedig számos esetben egyéni sérelmekkel, torzulásokkal vagy éppen csak azzal a ténnyel terhelt, hogy egy gyermek nem képes a maga teljes hitelességében megítélni, hogy családjában vajon milyen is volt az Istenhez fűződő kapcsolat. Második szempontként pedig meg kell jegyezmem, hogy egy gyermek nem képes arra minden esetben, hogy biztosan megállapítsa, hogy az esetleges vallási cselekmények az adott személy belső meggyőződéséből, vagy csupán valamilyen külső hatásra adott reakcióiból származnak. Egyszerűbben: az interjúk alanyai nem mindig tudják eldönteni, hogy szüleik és családjuk vallásgyakorlása egy egyéni meggyőződésen és elköteleződésen alapszik, vagy csupán az adott társadalmi helyzet és kor (sok esetben faluközösség, népegyházi forma) váltja ki őket és egyébként egyéni hit nem áll mögöttük.

Az interjú válaszai alapján 5 kategóriába tudtam osztani az egyes családi formákat. Ezek során – a fentiek alapján – nincs lehetőség a „meggyőződés fókának” kimutatására. Megjegyezhető azonban, hogy elhanyagolható azon személyek száma, akik arról számoltak be, hogy családjukban meggyőződésszerű „élő” hit volt.

37 Erre kiváló példa a következő részlet a 37. interjúalanytól: „Ő [zárkatárs] forgatja a bibliát, református; én ezt látom és rögtön egy ilyen vészreakciót indít be nálam, mert ugye engem anyukám arra is nevelt többek között, hogy Isten nem létezik. Az a rengeteg-rengeteg ember, aki hisz benne, vagy azt állítja, hogy hisz benne, az mind vagy hazudik vagy hülye. Mondja ezt anyám.”

Gyermekkori vallásgyakorlás aránya

6. ábra

Az első és egyben legnagyobb csoportba (42%) oszthatóak azon személyek, akiknél gyermekkorban semmilyen érdemi kapcsolat nem volt fellelhető a vallással. E személyek gyermekként sem tapasztalták meg a vallásgyakorlás közösségi formáit, szüleik, esetleg nagyszüleik ilyen közösségbe nem jártak, és otthon sem tettek tanúságot istenhitről. Sok esetben a szülők kimondottan tagadták bármilyen isten létét. A fogvatartottak 13%-a írta le úgy családját, illetve szüleit, mint akik valamilyen istenben hittek, azonban e hit konkrét cselekedetekre nem ösztönözte őket.

Hasonlóan 13% azok aránya, akik arról számoltak be, hogy nagyobb ünnepek során a legszorosabb családi kötelékhez tartozó személyek eljártak közösségi istentiszteleti alkalmakra (legtöbbször: éjféli mise, húsvét).³⁸

Csupán csak egy viszonylag kisebb hányad esetében figyelhető meg az a tendencia, hogy ez előbbtől gyakrabban is eljárt templomba. A „D” csoport aránya mindössze 9%.

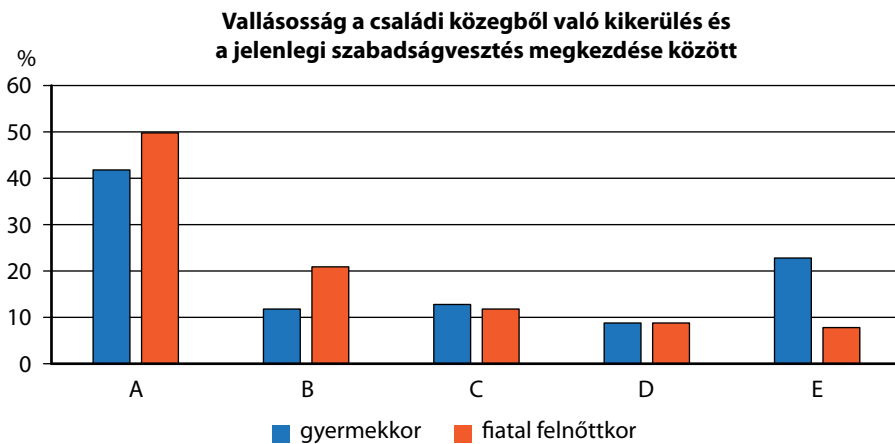
A második legnagyobb kört azok képzik a jelenlegi hosszúidős fogvatartottak állományából, akik gyermekkorukban aktív kapcsolatot éltek meg Istennel, illetve valamely egyházal. Esetükben rendszeres (heti jellegű) templombajárásról beszélhetünk, mely már megfigyelhető sok esetben a nagyszülőknél, de a szülőknél is. Minden 4. vizsgált fogvatartott ilyen családi körből került ki. Azonban ennek értékelése közelről sem lehet pozitív. Sok esetben arról számoltak be a kérdezettek, hogy ezt ők valamilyen kényszerként, külső teherként éltek meg. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy igen magas azok aránya, akik miután kiszakadtak eredeti közegükből (a családból kollégiumba, esetleg önálló háztartásba kerültek), teljes mértékben felhagytak mindenféle vallási szokással. Ez is arra mutat rá, hogy esetükben korábbi vallásgyakorlásuk is csupán „kényszer” hatása alatt volt megfigyelhető. Bennük e „kényszerítettség” később is szokszor ellenérzéseket okoz.³⁹ Az említett – nem meggyőződészerű – vallásgyakorlást erősíti meg a következő adat is. Az interjúk során külön kérdés vonatkozott arra, hogy az adott személy

38 60. fogvatartott: „A nagyszüleim voltak azok, rájuk emlékszem. Templomba járók voltak, főleg anyai nagymamám. A szülőkre ez már nem jellemző, se édesanyám se apám nem járt templomba. [...] A templomba járás annyiban kimerült, hogy az éjféli misékre karácsonykor elmentünk.”

39 Számos esetben számoltak be arról a fogvatartottak, hogy gyermekkoruk vallási élményei egy-egy megkülönböztetett személyhez kapcsolódnak. Ez a személy legtöbbször az interjúalany nagyszülője, főként nagymamája volt, vagy esetleg a szülői részről az édesanya.

mennyire kapcsolódott bele egy-egy felekezet vallásoktatásába (járt-e hittanórára?) és amennyiben bekapcsolódott, úgy részesült e valamilyen beavatószenstésgekben. A vizsgált fogvatartotti állomány kicsit kevesebb mint a fele több évig rendszeresen részt vett hitoktatásban (43%), 57% nem tudott ilyen élményekről beszámolni életében. Ez az arány azonban már teljesen el fog távolodni egymástól amikor azt vizsgáljuk, hogy hány százalék vett részt később is az adott egyházi közösség életében, és így hányan részesültek a beavató szenstésgekből (elsőáldozás, bérmlás, konfirmáció). Mindössze 21% részesült az említett beavató rítusokban.

A fent jelzett hipotézist erősítik meg a következı adatok: a gyermekkorban tapasztalható vallási élet – amennyiben volt ilyen – a családi közegbıl való kikerülés, illetve kiszakadás után sok esetben radikálisan csökken vagy éppen abba is marad. Ennek oka többféle lehet: az esetek jelentıs számában a fogvatartott gyermekként megélt vallási tapasztalatai nem meggyıződsébbıl származtak, hanem pusztán a család részérıl megfigyelhetı hagyománytisztelet állt mögöttük, mely azonban kiszakadva eredeti közegébıl már nem tartotta meg a vizsgált személyt a hit útján. Természetesen az esetek nagy százalékában az eredeti közegtıl (pl.: család) 16-18 évesen történı eltávolodás együtt járt a kriminalizálódás megjelenésével is, hiszen a már jelzett módon az alanyok közel 40%-a több bñncselekményt is elkövetett már jelenlegi ítélete elıtt.⁴⁰

7. ábra

40 70. fogvatartott: - Akkor [fiatal felnőttkor] nem volt az életben mellettem szoros családi kötelék; bár vannak testvéreim és rokonaim, nem tartottam velük szorosan a köteléket és úgymond elszabadultam. Egyedül voltam. Elkezdtem élni a saját életemet és magamra voltam utalva. Minden percben és minden pillanatban, amit megélttem, nem volt mellettem olyan támasz, aki tudott volna tanácsot adni, hogy ezt vagy azt így kell-e vagy sem csinálni. Ezt önmagam tapasztalatában próbáltam magamban feldolgozni.

- Fiatal felnőtt korában – az első börtön elıtt – a vallásosság mennyire jellemzi Önt?
- Megvolt az a „vallásosság”, hittem Istenben, mindig is hittem, de elsodort az életnek az a ritumusa, ami megadhatta volna azt a lelki alapot, hogy így a vallás felé tudjak fordulni.
- 72. fogvatartott: - Általános iskola után x helyre mentem továbbtanulni. Kollégiumban laktam. Ott kicsapongó életet kezdtem el élni. Kicsit elzüllöttem. Bekerültem egy ilyen... egy ilyen banda társaságába. Eközben teljesen eltávolodtam a hittıl.
- Amíg otthon élt, volt saját imaélete, vagy csak misére járt?
- Csak misére jártam.

Az eredeti öt kategóriát szükséges részben módosítani, és így alkalmazni továbbra is a felnőttkori vallási tendenciák vizsgálatára.

A: Nincs kapcsolata semmilyen vallási felekezettel, vallását nem gyakorolja, Isten létének kérdése nem merül fel benne.

B: Bár hisz Istenben, ez konkrét vallási cselekvésre nem ösztönzi. Esetleg néha kérő módon fohászkodik Istenhez.

C: Éves szinten 1-2 alkalommal, nagyobb ünnepekkor jár el istentiszteletekre.

D: Rendszeretlenül, de gyakorolja vallását külső jelekkel is.

E: Rendszeresen imádkozik, vallási közösségbe jár.

A 7. ábra bemutatja a 6. diagram során már vázolt öt kategória változásait aközött, míg az adott személy a családi otthonban lakott, és aközött, amikor már valamilyen módon (kollégium, albérlet, saját munkahely, bűnözői élet) kiszakadt eredeti környezetéből. Itt főként a két szélsőséges magatartás változását érdemes kiemelni. 42%-ról 50%-ra emelkedett azok aránya, akik semmilyen kapcsolatban nem álltak már a hittel. Több esetben akár Isten létének kifejezett tagadása is megfigyelhető ekkor. Ezzel párhuzamosan drasztikusan csökkent a vallásukat aktívan gyakorlók aránya.

Ahogy azt már fentebb jeleztem, a hosszúidős fogvatartottak 37%-a már nem először került „összetűzésbe a törvénnyel”. A kutatás nem tért ki arra, hogy milyen az aránya az egyszer visszaeső vagy pedig már többszörösen elítélt fogvatartottaknak. Meglepődve tapasztaltam azonban, hogy esetükben sem kevesebb arányait tekintve a vallási magatartás. Ilyenkor külön kérdés vonatkozott arra, hogy a fogvatartott hogyan tudta önmagában összeegyeztetni az esetleges bűnözői életmódot és a vallásosságot. A válaszok többségét úgy foglalhatnánk össze, hogy az ilyen esetekben is érzékelte az adott személy a fenti feszültséget, mely tette (pl. bűncselekmény) és hite imperatívusza között feszült, azonban ezekre különböző tényezők (környezeti nyomás, egyéni érdekek) miatt megfelelően reagálni nem tudott. Több esetben összemósódott a (torzult) hitélet és a bűnözői magatartás, így az imaszándékokban megjelent a „bűncselekmény megúszása”, esetleg a „lebukás elkerülésének” szándéka. Természetesen a vizsgált minta kisebb százaléka számolt be hasonlóakról.

A szabadlábban töltött időre vonatkozó kérdések közül az utolsó arra a súlyos bűncselekményre vonatkozott, mely miatt jelenlegi fegyházbüntetését tölti az adott személy. A dolog természetéből adódóan rendkívül nehéz bármilyen közös mintát felmutatni a témában, hiszen az összes eset egyedi. Mégis azonban két fő tendencia látszik kirajzolódni a bűnelkövetés (az esetek túlnyomó többségében emberölés) kapcsán:

- Az emberölést az esetek többségében vagy súlyos befolyásoltság (alkohol, drog) alatt követték el, vagy pedig komolyan beszűkült tudatállapotban. A cselekmény kriminológiai elemzésének igénye nélkül kijelenthetjük, hogy egyik helyzet sem olyan, melynél az esetlegesen meglévő hit hathatós módon fel tudott volna lépni, és azt meg tudta volna akadályozni. Az ilyen esetekben az adott személy vallási dimenziója (és vele az erkölcsi lehetőségei), illetve a bűncselekmény teljesen elkülönül, gondolkodásában és reflexiójában a kettő össze nem kapcsolódik.
- Egy jelentős kisebbség beszámolt arról, hogy a bűncselekmény elkövetése pillanatában, illetve utána – az azzal történő első szembesülés folyamán – elemi erővel merült fel bennük, hogy olyat követtek el, melyet csak Istennek szabad: egy

másik ember élete felett rendelkeztek. Sok esetben ez a megtérési folyamat egy meghatározó indító motívuma lett az adott személyek életében. Hasonló minta figyelhető meg a be nem fejezett szuicid kísérletek után is, melyekről azonban a cikk folytatásában még bővebben szeretnék beszámolni.

Összefoglalás

Kutatásom első tanulmányában bemutatásra kerültek az egyéves program célkitűzései, vizsgálati módszerei, illetve elméleti háttere. A fogvatartotti interjúk során nem pusztán csak a vallási kérdések tekintetében kaphatunk átfogó képet a vizsgálati csoportról, hanem számos olyan információt sikerült összegyűjteni (családi háttér, büntetett előélet), melyek kutatásom eredményét tovább árnyalják, és melyeket egyébként a bv. rendszere nem képes vizsgálni. Bemutatásra kerültek a gyermekkori és felnőttkori vallási szokások változásai egészen a bűnelkövetés pillanatáig.

Természetesen nem újkeletű a törekvés, hogy a vallásosság jelenségét a kriminalisztika módszereivel megvizsgálva vonjunk le pönológiai következtetéseket. Sárík Eszter 2015-ös munkájában⁴¹ a 14 és 18 év közötti deviáns viselkedésű fiatalok csoportját elemezve jutott a jelen kutatással egybevágó eredményekre. Ebben azt a megállapítást tette, hogy a bűnelkövető fiatalok nagyobb része vallja magát vallásosnak, mint nem bűnelkövető társaik (a deviáns fiatalok 24,8%-a mondta magát vallásosnak, 29,1% nem vallásosnak és 29,6% a maga módján vallásosnak, míg a nem büntetett előélettel rendelkező csoportban e számok a következőképp alakultak: 16,8% vallásos, 38,9% nem vallásos és 25,3% a maga módján vallásos). Bár jelen kutatásban nem rendelkezem „kontrollcsoporttal” a nem bűnelkövető lakosság köréből, azonban joggal feltételezhetünk hasonló tendenciát a fent megvizsgált vallási magatartásformák között a hosszúidős fogvatartottak esetében. Így én sem tudtam megállapítani közvetlen összefüggést a bűncselekmény súlyossága és a vallási meggyőződés között.

A következő tanulmányomban bemutatásra kerülnek a bekerüléstől kezdődően a jogerős ítéletig terjedő időszak vallási sajátosságai (2. rész). Ezt követően a jelenlegi vallásgyakorlási szokások és minták kerülnek ismertetésre, végezetül pedig az ezekből kapott tapasztalatok alapján igyekszem építő jellegű észrevételekkel segíteni a témában dolgozó szakemberek munkáját (3. rész).

Felhasznált irodalom

- Antalóczy Péter (2014): A vallás szerepe a fogvatartottak reszocializációjában. *Börtönügyi Szemle* 4. p. 19-27.
- Horváth Márta – Körmeny András (2009): A fogvatartottak vallásgyakorlása – jogi szabályozás és a jogalkalmazás hazánkban és külföldön. *Börtönügyi Szemle* 3. p. 21-48.
- Juhász Zsuzsanna (2002): A hazai büntetés-végrehajtási jog és az Európai Börtön szabályok ajánlásai, Szeged
- Kiszely Pál – Nagy István (2012): Az idő rabságában A hosszú időre ítélt büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. *Börtönügyi Szemle* 3. p. 1-16.

41 Sárík E. (2015) p. 192-210.

- Pallo József – Törőcsik Balázs (2011): A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében (2. rész). *Börtönügyi Szemle* 3. p. 1-12.
- Pallo József (2014): *Omnia mutantur...1* (A magyar börtönügy rövid kodifikációs historikuma). *Börtönügyi Szemle* 1. p. 23-31.
- Pallo József (2015): Egyre jobban éget a seb... A túlzásfoltosság csökkentésének lehetséges útjai. *Börtönügyi Szemle* 1. p. 18-25.
- Pallo József – Forgács Judit (2015): Vonzások és választások: Aktuális kihívások és lehetséges válaszok a magyar börtönügyben. *Belügyi Szemle* 11. p. 79-95.
- Ruzsonyi Péter (1993): Vallásszabadság. *Börtönügyi Szemle* 4. p. 100-103.
- Sárik Eszter (2015): A vallásosság vizsgálata deviáns fiatalok körében. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok* 52. Országos Kriminológiai Intézet, p. 192-210.
- Schmehl János (2015): A neveléstől a reintegrációig: a fejlődés útja a legjobb gyakorlatok tükrében. *Börtönügyi Szemle* 1. p. 1-4.
- Solt Ágnes (2009): Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata. *Börtönügyi Szemle* 2. p. 77-98.
- Solt Ágnes (2010): Agresszió a fogvatartottak körében: okok és következmények Problémás fogvatartottakkal készült mélyinterjúk tartalomelemzése. *Börtönügyi Szemle* 1. p. 24-37.
- Somogyvári Mihály (szerk.) (2016): *Börtönstatisztikai Szemle 2016/2.*, Budapest
- Tóth Mariann (2010): Egyes alkotmányos jogok érvényesülése az elítéltek reintegrációja szempontjából. *Börtönügyi Szemle* 4. p. 23-34.
- Vári Kriszina (2008): A börtönlelkészség hét éve Magyarországon. *Börtönügyi Szemle* 1. p. 48-62.

